

PRILOG POZNAVANJU KAMPANJE AULA GABINIJA U ILIRIKU

Bilić-Dujmušić, Siniša; Milivojević, Feđa

Source / Izvornik: **Arheološki radovi i rasprave, 2022, 21, 69 - 86**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.21857/y7v64tv2vy>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:850511>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SINIŠA BILIĆ-DUJMUŠIĆ
FEĐA MILIVOJEVIĆ

DOI: 10.21857/y7v64tv2vy
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 7.IX.2022.
Prihvaćeno: 23.XI.2022.

PRILOG POZNAVANJU KAMPANJE AULA GABINIJA U ILIRIKU¹

Ovaj članak neće se baviti rekonstrukcijom ratovanja Aula Gabinija u Iliriku za građanskog rata između Cezara i Pompeja. Ovo je svojevrsna prethodna studija, posvećena nekim "okolnim" problemima toga događaja o kojima valja voditi računa dok se postavlja sama rekonstrukcija tijeka Gabinijevih ratnih operacija i njihovih posljedica. Članak se prvenstveno bavi samom osobom Aula Gabinija: razmatra se problem koji proizlazi iz nesuglasica u izvorima o tome koliko je puta on išao za Ilirik; donosi se nekakvo mišljenje o nazivu ceste *via Gabiniana* te raspravlja o Gabinijevim izgubljenim bojnim znakovima. Mjesto, vrijeme i tijek Gabinijevih operacija u Iliriku bit će analizirani u nekom budućem članku, kao i rasprava sa znanstvenicima koji su prije pisali o toj tematici.

Ključne riječi: Aulo Gabinije, Salona, *via Gabiniana*, Delmati / Key words: *Aulus Gabinius*, *Salona*, *via Gabiniana*, *Delmatae*

Tko je Aulo Gabinije?

Čini nam se da naša historiografska literatura nepravedno okaljava ugled Aula Gabinija. Ovdje se čudno olako pristaje na karakterizaciju Gabinija kakva se dade iščitati u usputnim opaskama o njemu koje donosi *Aleksandrijski rat*. Gabinije se *a priori* doživljava kao nekvalitetan vojskovođa koji se nije umio nositi s okolnostima na terenu, koji si je dozvolio luksuz ušetati u delmatsku zasjedu, pa se samim time njegove operacije diskvalificiraju kao potpuno neuspješne. A što drugo misliti o vojskovođi koji se ne pouzda u sebe već u Cezarovu sreću, koji je sklon jako rizičnim potezima, koji vojsku izlaže velikoj pogibelji i koji nije u stanju organizirati logistiku, koji je onako katastrofalno potučen? Pa na to još dodajte primjedbe o kukavičluku u Brundiziju kada se plašio Cezaru dovesti pojačanja, pa je to onda morao učiniti Marko Antonije.² Na to se, naravno, nadovezuju i "pljuckanja" po Gabinijevom karakteru kojima su neki naši izvori skloni, poput Plutarha koji ga naziva najpretjeranim Pompejevim ulizicom.³ Ili poput Diona Kasija koji opisuje kako je, nakon izglasavanja svog najčuvenijeg plebiscita, onoga o Pompejevom zapovjedništvu protiv pirata, bezglavo bježao iz zgrade Senata progonjen ubilačkim raspoloženim senatorima i spasio se pobjegavši među gomilu Pompejevih pristaša koja je zaprije-

1 Ovaj članak predstavlja prošireni i doradjeni dio manjeg dijela neobjavljenog doktorskog rada jednog od autora.

2 Plut. *Ant.*, 7.

3 Plut. *Pomp.*, 48.

tila da će poklati senatore.⁴ Pri tome je daleko najgori onaj najčitaniji: Ciceron. Gabinije je za svog konzulata 58. pr. Kr. navukao na sebe toliki Ciceronov bijes da ga ovaj u sljedeće četiri godine u svojim govorima i pismima olajava na sve moguće načine.⁵ Vjerojatno nije bilo poroka ili moralne nakaznosti i političke nemoralnosti koju Ciceron nije pripisao Gabiniju: on je razuzdani kicoš, ima vinski zadah i oči otežale od alkohola, goli plesač,⁶ Katilinin ljubavnik, onaj koji se druži s Grcima (što očito podrazumijeva neko izopačeno ponašanje), trgovac provincijama, prodavač časti i ugleda Rima, neprijatelj publikana i rimskog naroda i svih dobrih ljudi... Ovi izvori doista ostavljaju sliku Gabinija koji je bio više miljenik onih na vlasti nego sposoban političar i vojskovođa.

Ali, ako zavirite u neke druge izvore (one koji se ne odnose na naše krajeve i političke obračune u Rimu) i zatim pokušate rekonstruirati životopis Aula Gabinija, tada dobivate potpuno drugačiju sliku. Najednom uvidite da je riječ o čovjeku koji je dobru polovinu života proveo na bojnopolju. O čovjeku koji je od sredine svojih dvadesetih počeo zapovijedati cijelim legijama, koji je prošao bojišta od Grčke, preko građanskih sukoba u Italiji i Hispaniji, pa sve do Istoka gdje je ratovao protiv Parta, zauzeo Damask i sudjelovao u osvajanju Jeruzalema. O čovjeku koji je zapovjedne vještine učio od najboljih koji su postojali u njegovo vrijeme, Sule i Pompeja Velikog. O čovjeku kojemu su osim onih vojnih bile povjeravane i vrlo delikatne diplomatske zadaće, na kakve se ne šalju neiskusni ili trapavi ulizice, već izuzetno inteligentne osobe koje znaju preuzeti inicijativu kada je to potrebno. I tako vam pred očima izraste jedan potpuno drugačiji Aulo Gabinije, koji uopće ne nalikuje osobi na kakvu aludira *Aleksandrijski rat*.

Gabinii se pojavljuju vrlo kasno u rimskoj povijesti. Najraniji podatak koji o njima imamo je iz 167. pr. Kr. kada je Lucije Anicije, *propraetor* Ilirije u ratu protiv Gencija, nekog Gabinija postavio da zapovijeda Skodrom.⁷ Sljedeći, možda isti taj ili možda njegov sin,⁸ pojavljuje se 146. kao izaslanik kojega Metel Makedonik šalje u Naupakt⁹ i koji 139. pr. Kr. postaje plebejski tribun.¹⁰ To je bio vrhunac karijere kojemu se ovaj pridošlica u rimsku politiku mogao nadati samo u svojim najmaštovitijim snovima i teško je očekivati da je na ljestvici rimskog političkog napredovanja uspio otići išta više od tribunata. U sljedećoj generaciji Gabiniji su napravili dosta značajan iskorak: sada nalazimo dvojicu, koja su dogurala do preture,¹¹ ali su obojica nakon toga i stradala. Stariji Aulo je pogi-

4 Dio, 36.23–24. Zanimljivo je da su se svi senatori razbježali osim konzula Gaja Pizona, i on bi bio ubijen da ga Gabinije nije zaštitio, što pokazuje da je imao kontrolu nad tom gomilom. A imao je i kontrolu nad komicijom jer je uspio ponoviti grakhijanski presedan i smijeniti s dužnosti kolegu tribuna Trebelija koji je bio protivnik ovog zakona; vidi Sanford 1939: 70.

5 Cic., *Post. red. in sen.*, 4.10; 6.13; 7.16; *Post. Red. ad Quir.*, 5.13; 9.21; *In Pis.*, 6.12; 10.22; 11.25; 12.27; 17.40; 18.42; *De domo sua*, 9.23; 21.54; 23.60; 24.62; 26.68; 38.101; 47.124; 48.125; *Pro Sestio*, 11.26; 43.93; *Ad fam.*, 1.9; *De prov. cons.*, 1.2; 4.9–5.12; *Catil.* 3.3 i na drugim mjestima. O odnosu Cicerona i Gabinija: Plut. *Cic.*, 31. Kaster 2006: 13 ff. Epstein 1987: 8, 46. Millar 2002: 79 ff.

6 Pojednost o golom (nagom) plesaču je Ciceronovo izvrtanje vrlo laskave stvari o Gabiniju. Naime, Aulo Gabinije je bio čuven kao izvrstan plesač, među najboljima u svojoj generaciji (Macrob. *Sat.*, 3.14.15). Iz toga bi se dalo opravdano pretpostaviti da je imao lijepo, uvježbano i gipko tijelo. Kaster 2006: 156.

7 Liv., 45.26.

8 Broughton 1951: 436 smatra da je riječ o dvojici, a Badian 1959: 87 da je to vjerojatno ista osoba. S obzirom na dvadesetak godina razlike, doista su moguće obje interpretacije, i bez dodatnih podataka neće se moći sa sigurnošću opredijeliti.

9 Polyb., 38.12.

10 Cic. *Leg.*, 3.35.

11 Prvi je Aulo Gabinije 101. pr. Kr. kao kvestor sudjelovao u kampanji M. Antonija (Govornika) protiv kilikijskih pirata (Broughton 1951: 572). Kada je točno postao pretor nije poznato, ali je 89. pr. Kr. poginuo u Lukaniji kao zapovjednik rimske vojske u savezničkom ratu. Kako ga je na zapovjedništvu naslijedio Gnej Papirije Karbon, koji je bio pretorskog ranga, može se pretpostaviti da je i Gabinije zapovijedao kao pretor ili

nuo u savezničkom ratu 89. pr. Kr. (kada mu je sin, naš Aulo Gabinije, imao kojih 15–20 godina),¹² a mlađi Publije postao je žrtvom ambicija mladog Lucija Pizona, koji ga je uspješno tužio za izrabljivanje provincije.¹³

Ostavši tako i bez oca i bez strica, naš Aulo je vrlo rano počeo ovisiti o političkim zaštitnicima, koji očito nisu bili baš beznačajni i koji su bili bliski popularskoj struji. Na kraju, mladi se Aulo vrlo rano dokazao vrijednim pozornosti. U Sulinom ratu protiv Mitridata sudjeluje kao vojni tribun i kod Heroneje mu Sula povjerava zapovjedništvo nad cijelom legijom. Ovdje je zahvaljujući požrtvovnoj akciji uspio spasiti grad Heroneju,¹⁴ te kasnije sudjeluje i u velikoj bitci koja se odigrala u blizini.¹⁵ S obzirom na političku situaciju, vrlo je vjerojatno da je ostao sa Sulom sve do povratka u Rim i da je sudjelovao u bitci kod Kolinskih vrata, te u drugim operacijama u Italiji protiv marijevaca i njima naklonjenih saveznika. Nakon toga na nekoliko godina se gubi iz našeg vidokruga. U to se vrijeme vjerojatno oženio,¹⁶ Lolijom, iz ne baš politički visoko plasirane obitelji.¹⁷ Lolija je, čini se, bila privlačna žena, pa je ovaj brak, barem u kasnijem vremenu, služio Gabiniju za produbljivanje političkih veza, da kažemo to na pristojan način.¹⁸ Nema sumnje da je i dalje vjerno služio Suli. Tako ga 81. pr. Kr. nalazimo kako mu osobno diktator povjerava vrlo delikatan zadatak da savjetuje Lucija Murenu da obustavi vojne akcije protiv Mitridata kako bi s njim sklopilo mir.¹⁹ Ovakve usluge koje je činio Suli, a kojih većina zasigurno nije ni dospjela do ušiju kroničara, stvorile su neprijateljstvo između njega i Cicerona,²⁰ ali su ga zato povezale s drugim tadašnjim Sulinim potrčkom, Gnejem Pompejem, prozvanim Veliki. Ova veza s Pompejem u velikoj će mjeri odrediti tijek njegovog kasnijeg života. Iako o tome nemamo potvrda, vjerojatno je da je kroz ovo vrijeme Gabinije sakupio još vojnog iskustva sudjelujući u ratovima koje je vodio Pompej ili neki drugi od Sulinih zapovjednika. Postoje indicije da je pod Pompejem sudjelovao u Sertorijanskom ratu u Hispaniji, vjerojatno kao kvestor ili čak legat.²¹ Štoviše, moguće je da su razne

propretor (Badian 1959: 88; Liv. *Per.*, 76; Flor., 2.6; Oros., 5.18). Drugi (vjerojatno mlađi brat) je Publije Gabinije koji je bio pretor zajedno s Kvintom Metelom Pijem (Cic. *Pro Arch.*, 9), koji je tu dužnost obnašao 89. ili 88. pr. Kr. Kasnije je upravitelj Makedonije, a 76. pr. Kr. u sastavu kvindecimvirata (*quindecimviritus*) zaduženog za Sibilinske knjige.

12 Badian 1959: 89–94 nastoji dokazati da je Aulo Gabinije rođen oko 110., a najranije 113. pr. Kr., kako bi 86. mogao biti vojni tribun. Ono što znamo o tome donosi Polibije (6.19): bilo je potrebno pet godina službe da bi se postalo mlađim tribunom (što je oko 22. godine života, jer vojna karijera počinje sa 17), a deset godina (oko 27. godine života) za položaj starijeg tribuna. No, Polibije govori o redovitoj situaciji, a Rim je tada prošao kroz vrlo krvavo razdoblje Savezničkog rata, zbog čega nije nužno očekivati da su ovi zahtjevi uvijek striktno poštivani, pa je Gabinije mogao dobiti tribunski položaj i u ranijoj dobi od predviđene. Tako bi najkasnije mogao biti rođen 106. pr. Kr. – iako Badianov datum oko 110. izgleda najprihvatljiviji.

13 Cic. *Div. Caec.*, 20.64.

14 Plut. *Sull.*, 16.

15 Plut. *Sull.*, 17.

16 Poznato nam je da mu je sin iz ovog braka, Sizena Gabinije, bio zamjenik dok mu je otac upravljao Sirijom (57.–54. pr. Kr.), što podrazumijeva da je tada bio najmanje u rangu vojnog tribuna u očevoj vojsci. To znači da je morao biti rođen najkasnije 79. pr. Kr., a vjerojatno i koju godinu ranije; Broughton 1952: 204.

17 Loliji su plebejska obitelj koja u Senat ulazi tek u posljednjem stoljeću Republike. Otac Gabinijeve supruge, Marko Lolije Palikan, bio je vatreni Pompejev pristalica, zahvaljujući čemu je dosegao do plebejskog tribunata 71. pr. Kr. i preture 69. pr. Kr., no u utrci za konzulat ga je pobijedio Gaj Pizon; Broughton 1952: 143.

18 Ciceron (*In Pis.*, 11,25; 18,42, vjerojatno i *Ad fam.*, 9,22) implicira da je Gabinije prostituirao i sebe i svoju suprugu i da su oboje bili u seksualnim vezama s Katilinim zavjerenicima. To može biti izraz poznate Ciceronove mržnje prema Gabiniju, ali, s druge strane, Svetonije također tvrdi da je Lolija bila Cezarova ljubavnica (*Div. Iul.*, 50).

19 App. *Mithr.*, 66; Cic. *Pro Murena*, 5,12; Cic. *De imp. C. Pompei*, 3,8.

20 Cic. *Ad Att.*, 2,24; *Ad Q. fr.*, 1,2; 2,6; 2,11; 3,1; 3,2; 3,7; *De domo sua*, 9,24; 48,125; Plut. *Cic.*, 31.

21 Na to upućuju i natpisi iz kasnorepublikanskog vremena, koji spominju vrlo rijedak *nomen Gabinius*, a nađeni su u Hispaniji i Narbonskoj Galiji (Badian 1958: 307, 316).

vojne zapovjedne dužnosti zauzele veći dio njegova vremena sve do 67. pr. Kr., pa da se time može objasniti neuredno napredovanje u karijeri. Naime, tek u ovoj godini ga nalazimo ponovo na političkoj službi, kao pučkog tribuna, kako predlaže zanimljivi zakon protiv korupcije u Senatu,²² a zatim i daleko čuveniji *Lex Gabinia de piratis persequendis* o povjeravanju ogromnog zapovjedništva protiv pirata Pompeju.²³

Godine 65. pr. Kr. ponovo ga nalazimo na vojnoj službi, kao Pompejevog legata u operacijama na Istoku nakon Trećeg mitridatskog rata, ali s Pompejem je vjerojatno bio od početka operacija na Istoku.²⁴ Pompej mu ovdje povjerava vrlo zanimljive vojno-diplomatske zadaće: Gabinije biva neprestano slan na krizna žarišta koja bi Pompej radije rješavao diplomatskim putem, ali istovremeno mora biti spreman na ratnu opciju. Za vrijeme Pompejeva prodora prema Kavkazu, Gabinije samostalno zapovijeda drugim dijelom vojske kojim prodire preko Eufrata i dopijeva sve do Tigrisa; to je bila spektakularno izvedena operacija, jer se od nje uplašio sam partski kralj i zatražio sklapanje mirovnog sporazuma s Rimljanima.²⁵ Nakon kapitulacije Armenije, Pompeju je situaciju zakompliciralo nastojanje Parta da Armeniji otmu pokrajinu Gordijenu (na gornjem Tigrisu). Pompej je ovamo odmah poslao Afranija i Gabinija da posjednu sporni teritorij, ali je arogantnim nastupom uspio upropastiti pregovore s Partima. Nakon toga su Parti napali, a Afranije i Gabinije su izgleda uspješno branili svoj prostor, tako da je sve ipak završilo sklapanjem mirovnog sporazuma. Nakon toga ista dvojica su odmah poslani u Siriju, gdje Gabinije zauzima Damask,²⁶ a onda se vjerojatno bavi čišćenjem

22 Narodi iz provincija i strane države s vremena na vrijeme imali su poslove koje bi iznijeli pred Senat, a njihove zakonite potrebe pretvorene su u unosne poslove raznih utjecajnih slojeva u Rimu. Poslanstva koja su dolazila u glavni grad susrela bi se s čudnom nezainteresiranošću. Povoljan odgovor na zahtjeve, pa čak i pristup Domu, nesretnim se strancima činilo nemogućim postići sve dok im ne postane jasno da za naklonost svom slučaju trebaju platiti. Sukladno tome, velike sume novca posuđivane su od pozajmljivača za potkupljivanje magistrata i drugih vodećih ljudi koje je bilo nužno kupiti. Da bi ukinuo ovu monstruožnu eksploataciju, Gabinije je predložio zakon po kojemu je od tada nadalje bilo zabranjeno pozajmljivati novac provincijalcima koji borave u Rimu, a svaka pozajmica koja se učini nasuprot ovim odredbama bit će zakonski nepovratna; Cic. *Ad Att.*, 5.21; 6.2 (vidi Last 1951: 345). Prijedlog zakona izazvao je golemo nezadovoljstvo među rimskim bankarima i senatorima. Kasnije je, kao pretor ili konzul, Gabinije dodatno osnažio ovu mjeru zakonom *Lex Gabinia de legationibus* kojim se nalaže da Senat ima primati strana izaslanstva svaki dan dostupan za javne poslove između 1. veljače i 1. ožujka svake godine. Takvo olakšavanje položaja klijenata i saveznika te zaustavljanje bezobzirne eksploatacije Rimljana prema ne-Rimljanima zaslužilo je svaku pohvalu, pa je ona uslijedila čak i od Cicerona (*Ad Q. fr.*, 2.11; *Ad Att.*, 1.18).

23 Vell. Pat., 2.31; Dio, 36.23–37; Plut. *Pomp.*, 25; Cic. *De imp. C. Pompei*, 12.52. Prijedlog zakona izazvao je ogromnu buru u Rimu. Problem pirata koji su potpuno ugrozili trgovinu i snabdijevanje Italije žitom tražio je drastična rješenja. Ali optimati su bili svjesni da bi povjeravanje tako velikog zapovjedništva jednoj osobi Senat potpuno potčinilo njegovoj volji i to su vidjeli kao put u tiraniju. Unatoč velikom pritisku, pa čak i pokušaju atentata, Gabinije nije odustajao; kolegu tribuna koji je prijetio vetom prisilio je na odustajanje dovedši ga na korak pred opoziv u narodnoj skupštini, tako da je zakon ipak izglasan, a Pompeju su dodijeljene daleko šire ovlasti nego je to prvotno predložio Gabinije; Seager 2002: 40–53. Gabinije je skoro ubijen nakon što je zakon izglasan: Lintott 1968: 212, 67. Millar 2002: 81. Steel 2013: 144 ff.

24 *RE* col. 424, s.v. "Gabinus", no. 11, kaže da je u mladosti sudjelovao u Katilininoj zavjeri, ali drugačiju interpretaciju vidi kod Badian 1959: 96–98. Pogubljeni zavjerenik bio je Publije Gabinije Kapiton i mogao bi biti bratić našeg Gabinija, sin istoimenog pretora osuđenog za *res repetundae*. Naš Gabinije se u vremenu Katilinine zavjere vjerojatno već nalazio s Pompejevom vojskom u Maloj Aziji. Naime, senatorska aristokracija se svojim protivnicima počela osvećivati namještanjem sudskih procesa odmah po isteku mandata; svi koji su bili umiješani u izglasavanje zakona o Pompejevom zapovjedništvu protiv pirata i onome protiv senatorskih zloupotreba bili su promptno optuženi za *maiestas*, uključujući i Gabinijevog kolegu u tribunatu Gaja Kornelija. Gabinije se nije nalazio među optuženima, pa se pretpostavlja da je ovoj sudbini izbjegao jer je odmah otišao s Pompejem na Istok (vidi Cary 1951: 475).

25 Dio, 37.5.

26 Joseph. *Antiq.*, 14.3.2.

Sirije od pljačkaških bandi i piratskih baza, čime je rimska vojska ovdje bila angažirana veći dio 64. i 63. godine pr. Kr. U međuvremenu ga ponovo nalazimo u vojnoj diplomaciji. Približavanje Pompejevih trupa Judeji pokušala su iskoristiti oba zaraćena brata iz makabejske dinastije, Hirkan i Aristobul II., pa su obojica Pompejevim predstavnicima u Siriji, Aulu Gabiniju i Marku Skauru, ponudila mito za Pompejevo priznanje. Gabinije i Skaur su procijenili da će Aristobul postavljenije platiti brže i izdašnije, pa su odlučili u korist mlađeg brata (ovi su novci Pompeju bili jako potrebni za isplatu plaća vojnicima). Ali Aristobul se pokazao pravim Makabejcem, previše prevrtljivim i ambicioznim, pa se zabarikadirao u Jeruzalemu i pripremio na rat protiv Rimljana. Gabinije je odmah poslan da, sukladno dogovoru, postavi garnizon u Jeruzalem, ali Aristobulovi oficiri su ga odbili pustiti u Grad.²⁷ Na to je Pompej krenuo na Jeruzalem i opsjeo ga. Bila su potrebna tri mjeseca da bi se svladala obrana grada i upornost njegovih branitelja, ali naposljetku Jeruzalem je pao i Pompej je postao prvi *goj* koji je ušao u sveti Hram i *vidio ono što je bilo nezakonito da vidi ijedan čovjek osim vrhovnog svećenika*. Zajedno s Pompejem ušli su i neki koji su bili s njim,²⁸ treba li uopće sumnjati tko je tom prilikom stajao uz Pompeja?

Početak dominacije prvih trijumvira nad rimskom unutrašnjom politikom, nakon što su trojica predvodnika ispunila vlastite neposredne ciljeve, došao je red i za nagrađivanje njihovih privrženika. Tako su konzulima za 58. pr. Kr. postali Lucije Kalpurnije Pizon, koji je ovu čast zaslužio činjenicom da je bio Cezarov punac, te Aulo Gabinije zato što je bio *najpretjeraniji Pompejev ulizica*.²⁹ Naravno, optimati, koji su upravo bili iskusili godinu dana apsolutne nemoći tokom Cezarova konzulata, nikako nisu bili sretni ovim izborom. To, dakako, nije prošlo bez trzavica i nasilja.³⁰ Tako je Gaj Katon (tribun 56. pr. Kr.) odlučio nešto učiniti, ali nešto ne baš previše pametno. *Katon, mladić bez pameti, ali ipak rimski građanin i jedan Katon, jedva je izvukao živu glavu jer, odlučivši optužiti Gabinija za mito, nakon što nekoliko dana nije mogao prići pretorima koji su odbijali ikoga primiti, popeo se na rostru i javno nazvao Pompeja neslužbenim diktatorom. Nitko nikada za manje nije izbjegao biti ubijen*.³¹ Među klasičarima se Pizonova i Gabinijeva godina najviše pamti po Ciceronovom izgnanstvu, dok je povjesničari više doživljavaju po političkim cirkusarijama tribuna Publija Klodija. Aulo Gabinije na neki način povezuje oba ova događaja: Klodije je obećao konzulovu pomoć u osuđivanju Cicerona nagraditi dobrom provincijom. Obećanje je i ispunio, pa su konzulima 58. pr. Kr. provincije dodijeljene narodnim zakonom, i to Pizonu Makedonija, a Gabiniju Sirija, a uz to mu je još pridodan *imperium infinitum*.³² Gabinijeva pomoć Klodiju pri orkestraciji optužnice protiv Cicerona, što je rezultiralo Ciceronovim izgonom, temeljni je uzrok govornikove mržnje usmjerene na Gabinija, koja toliko gorljivo izvire iz njegovih kasnijih pisama i govora.³³

27 Joseph. *Antiq.*, 14.4.1; Dio, 37.15.

28 Joseph. *Antiq.*, 14.4.4. Cic. *Pro Flacc.*, 20.

29 Plut. *Pomp.*, 48; *Cato min.*, 33. Postoji pretpostavka da Pizon izvorno nije bio predodređen za Gabinijevog konzularnog kolegu, već je to trebao biti Krasov pouzdanik Kvint Arije; Milivojević 2021: 145, bilj. 510.

30 Cic. *Ad. Aft.*, 2.19; 2.24; Dio, 38.9.

31 Cic. *Ad Q. fr.*, 1.2.

32 Plut. *Cic.*, 30; App. *Syr.*, 51; Dio, 38.16. Kasnije se Klodije, Cezarov dresirani pas koji bi se tu i tamo otrgnuo s lanca, ozbiljno zamjerio Pompeju i konzulu Gabiniju: bez njihova znanja primio je mito da oslobodi interniranog Tigrana Mlađeg, a kada su mu ovi zbog toga prigovorili napao ih je svojom ruljom, ranio nešto njihovih pratilaca i razbio Gabinijeve konzulske *fascies* (Dio, 38.30; Plut. *Pomp.*, 48–49; Cic., 33). Dion Kasije ovaj incident donosi kao osnovni razlog zbog kojega je Pompej odlučio vratiti Cicerona iz progonstva.

33 Gabinijeva želja da se dokopa bogate provincije Sirije, iako sama po sebi jako privlačna, možda nije bila jedini razlog njegova pristajanja na Klodijevu igru protiv Cicerona. To može ujedno biti i daleko širi plan Pompejevog kruga kojim bi se spriječilo da ova provincija ode u ruke nekog političkog protivnika, pa možda i Cezarovog punca Kalpurnija Pizona koji je bio Gabinijev kolega u konzulatu. Vidi Sanford 1939: 79.

Tijekom upravljanja Sirijom (57.–54. pr. Kr.) naš Gabinije zapleo se u cijeli niz vrlo ozbiljnih ratnih operacija.³⁴ Najprije se obračunao s prvim od serije židovskih ustanaka protiv rimske vlasti nad Judejom koji je podignuo Aristobulov sin Aleksandar. Aleksandar se s vojskom od 10.000 pješaka i 1.500 konjanika približio Jeruzalemu i ovdje je došlo do bitke u kojoj su Rimljani ubili i zarobili oko 6.000 ustanika, a ostale opsjeli u obližnjoj tvrđavi Aleksandriji i prisilili ih na predaju. Nakon toga je iz Rima pobjegao Aristobul i okupio brojne sljedbenike, a prebjeglo mu je i preko 1.000 vojnika jeruzalemskog garnizona. I ovi su potučeni u otvorenoj bitci, a ostaci su se zabarikadirali u tvrđavu Makheru, ali nisu uspjeli izdržati dulje od dva dana. Aristobul je bio zarobljen i poslan nazad u Rim.³⁵ Gabinije je otpočeo i uređivanje Judeje kao dijela provincije, uveo administrativnu podjelu na pet područja kako bi oslabio središnji položaj Jeruzalema i počeo obnavljati oštećene tvrđave da bi prihvatile rimske garnizone. Zatim se upleo u dinastičke sukobe uvijek neugodnog susjeda, Partije. Oko 57. pr. Kr. kralja Fraata su ubili njegovi sinovi Orod i Mitridat, pri čemu je stariji postao kralj Orod II. Mitridat se uskoro pobunio i zbacio Oroda, no vojskovođa Surena (kasniji pobjednik nad Krasom) je svojom privatnom vojskom reinstalirao Oroda, a Mitridat je pobjegao u Siriju Gabiniju te ga stao nagovarati da ga vrati na prijestolje. Gabinije je doista odlučio učiniti nešto po tom pitanju, pa je pokrenuo vojsku i prešao Eufrat, ali su ga izgledi za velikom zaradom i Pompejevi zahtjevi tada skrenuli u drugom smjeru – u Egipat. Mitridat se vratio u Partiju i podigao svoje gerilce, ali Surena ga je blokirao u Seleuceji i 54. pr. Kr. konačno osvojio grad te Mitridata isporučio Orodu koji ga je pogubio. Tako su Rimljani propustili dobru priliku za sređivanje svojih poslova s Partijom, i tamo je postavljena scenografija za Krasovu katastrofu kod Karhe. Što se tiče Egipta, odande je 58. pr. Kr. bio izbačen Ptolomej XI. Aulet nakon što je izgubio Cipar. Otišao je u Rim gdje je Pompeju nudio velike novce ukoliko ga vrati na tron. Pompej ga je preporučio Gabiniju, kojemu je Ptolomej obećao isplatiti 10.000 talenata kao nagradu za restauraciju. Što zbog novca, što zbog Pompejevog utjecaja, što zbog inzistiranja Marka Antonija (kasnijeg trijumvira), koji mu je bio zapovjednik konjice, Gabinije je odustao od partske ekspedicije i vojsku preusmjerio na Egipat. Brzim udarom zauzeo je Peluzij, a nakon nešto bitaka i Aleksandriju te konačno restituirao Ptolomeja, usput ga spriječivši da izvrši krvavu odmazdu nad svojim podanicima. Po povratku iz Egipta dočekala ga je nova Aleksandrova pobuna u Judeji, a ovoga puta bio je na čelu preko 30.000 ustanika i po Mitridatovom uzoru počeo masakrirati rimske građane i simpatizere po Palestini, a pobunio je i neke susjedne Arape.³⁶ Do odlučne bitke došlo je kod planine Tabor i u njoj je poginulo 10.000 Židova, a ostatak se raspršio. Na samom početku 54. godine upraviteljsko mjesto predao je nasljedniku Krasu (što također nije prošlo bez trzavica), s kojim se u Siriju vratila u čuvena rimska *auri sacra fames*. Kras, poznat kao osoba koja zna iskorištavati prilike za zgrtanje bogatstva, ovdje je našao zemlju iz snova za zadovoljavanje pohlepe. Nije se niti brinuo za potrebe svoje provincije, već ju je doživljavao samo kao bazu svoje zlosretne kampanje protiv Parta. Gabinije se pak vratio u Rim, gdje ga uopće nisu oduševljeno dočekali.

34 Joseph. *Antiq.*, 14.5.2–4; 14.6.1–4; *Bell. Iud.*, 1.8.2–7; *Plut. Ant.*, 3; Dio, 39.55–58; 42.2; 42.5; *App. Syr.*, 51; *Strab. Geogr.*, 12.3; 17.1–3.

35 Za ove uspjehe Gabinija je vojska na terenu izvikala imperatorom te je zatražio *supplicatio*, ali je to Senat odbio – na veliko Ciceronovo zadovoljstvo (*Cic. Ad. Q. fr.*, 2.6).

36 Joseph. *Bell. Iud.*, 1.8.7.

Ne samo da mu je Senat odbio zahtjev za *supplicatio*,³⁷ već je zaštitom stanovnika provincije od bezobzirne eksploatacije i pogotovo egipatskom ekspedicijom na sebe navukao bijes, ne toliko optimata koliko publikana. Naime, Gabinije je u Siriji prilično nagazio razne publikane i *negotiatores* koji su tražili brzu zaradu na račun provincijalaca, privilegije i zaštitu od zakonskog progona skrivajući se iza rimskog građanstva i prijateljstava.³⁸ Ali krunski grijeh bio mu je što su njegov odlazak u Egipat iskoristili neki pirati koji su poharali obale Sirije u toj mjeri da publikani nisu mogli prikupiti onoliko koliko su državi dugovali na ime zakupa poreza.³⁹ Zato su početkom 54. pr. Kr. napravili veliku gužvu po Rimu i tražili da se Gabinije izvede pred sud, na što su vrlo spremno odgovorili tribuni koje su optimati (i Kras) držali u džepu.⁴⁰ Na njega su odmah krenuli najtežom artiljerijom: religijom. Godine 56. pr. Kr. grom je pogodio Jupiterov kip na Albanskim planinama, pa je Senat zbog tog znaka ovlastio službenike zadužene za proročište da konzultiraju Sibilinske knjige. To su i učinili, a zatim ih je tribun u Krasovoj službi natjerao da objave proročanstvo. Ono kaže: *Ako kralj Egipta dođe tražeći neku pomoć, ne odbijaj mu prijateljstvo, ali ga nemoj podržati mnoštvom; inače ćeš navući na sebe zamke i opasnosti*.⁴¹ Tako je naš Gabinije promptno optužen za povredu *maiestatis* i to zato što je bez dozvole Senata vojsku izveo van svoje provincije, što je bilo protivno jednom još uvijek važećem Sulinom zakonu. Pompej, naravno, nije mogao skrštenih ruku gledati kako mu osuđuju najvjernijeg suradnika i prijatelja, pa se pokrenula trijumvirska mašinerija, veliki novci za podmićivanje legli su na prava mjesta i Gabinije je bio oslobođen.⁴² To ipak nije zaustavilo progonitelje koji su nanjušili krv. Gabinije je odmah bio nanovo optužen, ovaj puta za povredu Cezarovog zakona *de repetundis*, koji je sankcionirao podmićivanje senatora, a zatim i *de ambitu* zbog podmićivanja na izborima.⁴³ Po ulicama su puštene glasine da je Ptolomej za uslugu obećao dati deset tisuća talenata – no on nije niti mogao imati toliku svotu odmah pri ruci i platio je samo trošak vojske (dio je tek kasnije utrzio Cezar, a cijela svota vjerojatno nikada nije bila plaćena), ali svjetina nije sumnjala da je Gabinije taj novac strpao u vlastiti džep.⁴⁴ Na ruku mu nije išlo niti što je nakon njegova oslobađanja Tiber katastrofalno poplavio uz velike ljudske žrtve i materijalnu štetu, i to se po rimskim ulicama počelo tumačiti kao osveta bogova zbog nepoštivanja njihova proročanstva.⁴⁵ Tako je Gabinije protiv sebe imao senatore koje je ozlojedio svojim popularskim zakonodavstvom, vitezove i publikane bijesne što ih je financijski ošteti, ali i narod napumpan glasinama. Sada je situacija već bila očajna, pa je Pompej zatražio od Cicerona da preuzme obranu Gabinija. Znameniti fiškal je previše dugovao Pompeju

37 Cic. *Ad Q. fr.*, 2.6.

38 Sanford 1939: 82. Ciceron (*De prov. cons.*, 4.9–5.12, usp. *In Pis.*, 17.41), koji je, naravno, na strani publikana, svojih najboljih mušterija, optužuje Gabinija da je uhitio rimske vitezove, odbijao predsjedavati njihovim suđenjima, nije ih primao na audijencije i odbijao im je pružiti posebnu zaštitu. Najgore: snizio je kamate na kredite i oslobodio mnoge gradove od plaćanja *vectigalia* i *stipendia*.

39 Dio, 39.59.

40 Cic. *Ad Q. fr.*, 2.11; 3.2.

41 Ciceron uopće ne sumnja da je ovo proročanstvo bilo izmišljeno i da je kreirano po Krasovom zahtjevu. To bi moglo biti točno, s obzirom da tada Kras nikako nije želio da Pompej ode s vojskom u Egipat i zasmeta mu u planiranoj ekspediciji na Partiju (Cic. *Ad fam.*, 1.1; 1.2; 1.5; 1.5b; 1.8; 1.9). Zanimljivo je da su sva ova pisma bila upućena Lentulu Spinteru koji je tada bio namjesnik Cilicije i žarko želio biti onaj koji će restaurirati Ptolomeja, a kasnije je predvodio optužbu protiv Gabinija (Cic. *Ad Q. fr.*, 3.2).

42 Od 70 porotnika za osudu je glasalo 32, a za oslobađanje 38; Cic. *Ad Att.* 4.18, usp. *Ad Q. fr.*, 3.4.

43 O ovoj trećoj optužnici po *Lex Aufidia de ambitu* ne znamo puno jer nije ni došlo do suđenja, pošto je Gabinije završio u progonstvu nakon drugog suđenja.

44 Sanford 1939: 87, Siani-Davies 1997: 329, Suet. *Div. Iul.*, 54; usp. Cic. *Pro Rab.*, 8.20; Dio, 39.55–56.

45 Dio, 39.61; Cic. *Ad Q. fr.*, 3.7. I sam Ciceron ovdje kaže da je tolika kiša pala zbog oslobađanja Gabinija.

da bi mu mogao odbiti molbu,⁴⁶ pa se našao u prilici na sudu braniti čovjeka kojega je neprestano ocrnjivao posljednje tri godine. Ipak, Ciceronova elokvencija iznošena s pola srca⁴⁷ nije uspjela obraniti Gabinija i on je proglašen krivim. Presuda je bila potpuno pod utjecajem famoznog "egipatskog mita" i tražila je da Gabinije isplati odštetu od deset tisuća talenata.⁴⁸ Kako on, naravno, toliku ogromnu sumu nije imao, završio je u progonstvu – i na nekoliko godina nestaje iz našeg vidokruga.

Izbijanjem građanskog rata Cezar ga je dao pozvati iz progonstva.⁴⁹ Iz sačuvanih izvora ostaje nejasno zašto bi Cezar dao vratiti osobu poznatu kao jednu od najvjernijih Pompejevih sljedbenika i kako je mogao s pouzdanjem računati na njegovu suradnju. U tim okolnostima vjerojatno treba pretpostaviti da je Gabinije bio taj koji je učinio prvi korak i obavezao se Cezaru za uslugu.⁵⁰ No, lako može biti da griješimo tražeći ovdje političku računicu u Cezarovo glavi: životi naših junaka bili su puno složeniji nego što to mi možemo dohvatiti i lako može biti da su u ovom slučaju kod Cezara prevladali neki drugi obziri koji nemaju nikakve veze s procjenama političke realnosti.⁵¹ Kako Gabinijev povratak pada u prvu polovinu 49. pr. Kr., zasigurno nije dobio nikakvu zapovjednu dužnost u prvom krugu operacija između prelaska Rubikona i Cezarova povratka iz Hispanije. Tako ga tek u zimu 49./48. pr. Kr. nalazimo među zapovjednicima koji su nakon Cezarova prelaska u Epir ostavljeni u Brundiziju s onim dijelom vojske koji nije stao u raspoložive transportne brodove – kojima Cezar poručuje da mu što prije dovedu pojačanja.⁵² Sudeći po zapovjednom nizu koji navodi Apijan, Gabinije je ovdje bio najstariji po rangu, dok mu je zamjenik, kao i u Siriji, bio Marko Antonije.

Koliko je puta Gabinije kretao za Ilirik?

Činilo bi se da je Gabinije odbio izvršiti zapovijed, pa je zato pojačanja preko mora poveo Marko Antonije. Ne bismo voljeli da izgleda kao da branimo Gabinija, ali u ovoj situaciji se njegova odluka čini daleko razumnijom. Izvođenje nezaštićenih transportnih brodova iz luke ispred koje ih čeka 100 neprijateljevih ratnih brodova je samoubojstvo i upravo način na koji Cezar nikada neće dobiti tražena pojačanja. Dajemo ruku u vatru da će se svaki zapovjednik s terenskim iskustvom na svijetu suglasiti kako Antonijev postupak nema puno dodira s pameću, te kako je unaprijed bio osuđen na katastrofu iz koje ga je izbacila samo sretna promjena vjetrova s kojom nikako nije mogao unaprijed računati. Kako bi se reklo: Antonije je pokazao da ima hrabrosti, ali i da mu je ona puno veća od pameti.

46 Vjerojatno bi bliže istini bila formulacija kod Sanford 1939: 91: Ciceron, koji nekoliko dana ranije "nije vidio mjesta u državi" za Gabinija (*Ad Q. fr.* 3.3), sada je upozoren da ga neće biti ni za njega ukoliko ne preuzme Gabinijevu obranu. Kaster 2006: 156. Epstein 1987: 94.

47 Dion Kasije (39.63) kaže da Ciceron uopće nije pomogao Gabiniju. U drugom poglavlju (46.8) ide još dalje, pa u obraćanju Ciceronu Fufije Kalen kaže: ... također i u slučaju Gabinija, protiv kojega si pripremao tužitelje, a zatim zastupao njegov slučaj tako da bude osuđen. Sam Ciceron o suđenju: *Cic. Ad Q. fr.*, 3.9.

48 Ciceron prilično raspravlja o tih 10.000 talenata u obrani Rabirija Postumija.

49 *Cic. Ad Att.*, 10.8. Ovo pismo datirano je 2. svibnja 49. pr. Kr. U to je vrijeme Cezar u Hispaniji i vjerojatno je još prije odlaska dao Senatu na izglasavanje poziv Gabiniju. Iz teksta pisma dade se zaključiti da se o tome glasalo ranije, za Ciceronove odsutnosti iz Rima, a Ciceron je bio napustio Rim u siječnju.

50 Kako je Masilija bila jedno od glavnih stjecišta prognanog rimskog nobiliteta, Gabinije je moguće boravio ovdje i osobno se susreo s Cezarom na početku opsade grada.

51 Tako Suet. *Div. Iul.*, 50 navodi: *Kažu da je (Cezar) zaveo mnoge ugledne žene, među njima Postumiju, ženu Servija Sulpicija, Loliju Aula Gabinija, Tertuliju Marka Krasa, a također i Muciju, ženu Gneja Pompeja.* Možda se u ovom navodu može naći puno kvalitetniji odgovor o načinima i razlozima prihvaćanja Gabinija u Cezarov tabor.

52 *Caes. Bell. civ.*, 3.25; *App. Bell. civ.*, 2.58–59; *Plut. Ant.*, 7.

No, možda se ovdje dogodilo još nešto. U izvorima se pojavljuje jedna neusuglašenost o vremenu Gabinijeve kampanje u Iliriku: Cezar je stavlja u zimu 48./47. pr. Kr., a Apijan, Plutarh i Dion Kasije u zimu 49./48.⁵³ Ovdje uopće nije upitno koji je izvor prvorazredan i kojemu treba dati povjerenje, ali ostaje problem zbog čega trojica grčkih autora griješe za godinu dana. Znanstvena literatura uglavnom je suglasna da nastanak ove greške treba tražiti u zajedničkom izvoru koji su sva trojica koristila i loše ga razumjela, a većinom se pretpostavlja da je to bilo (izgubljeno) povijesno djelo Azinija Poliona. Iz toga se uglavnom smatralo da su oni događaje iz 48./47. pr. Kr. jednostavno pripisali prethodnoj godini. No, u novije vrijeme pojavila se nova, vrlo zanimljiva interpretacija koju donosi Gabriele Marasco.⁵⁴ Po njemu bi Gabinije išao za Ilirik dva puta, jednom 49./48., a drugi puta 48./47. pr. Kr., kada je i stradao. Doista je lako moguće da je Gabinije, odbivši prelazak preko mora koji čuva jaka neprijateljeva flota, odlučio dio vojske, 15 kohorti pješaka i 3.000 konjanika, povesti okolnim kopnenim putem kroz Ilirik, ali to nije uspio izvesti – ili nije uspio izvesti na vrijeme – pa se vratio u Brundizij. Na taj način Gabinije ipak ne bi bio potpuni kukavica (ili glas razuma, kako god želite interpretirati), već je, čini se, između njega i Antonija došlo do dogovora kako postupiti u ovoj gotovo očajnoj situaciji. Antonije će s onoliko vojske koliko stane u raspoložive transportere pokušati iskoristiti vremenske (ne)prilike da bi nekako izmakao pompejevskoj floti pred Brundizijem, a Gabinije će ostatak vojske pokušati povesti kopnom kroz Ilirik. Na taj način se otvaraju veće šanse da Cezar ipak dobije pojačanja. Pri tome se uopće nije moralo raditi o tome da Gabinije nije uspio u svojoj namjeri – to je vjerojatno bila samo rezervna varijanta za slučaj Antonijeva neuspjeha, pa se Gabinije po primitku vijesti o Antonijevom uspjelom iskrcavanju mogao jednostavno vratiti natrag. Marascova interpretacija, iako joj on u prilog donosi vrlo zanimljiva i uvjerljiva razmišljanja, ipak spada u onu vrstu znanstvene spekulacije koju nikada nije moguće ni do kraja dokazati, niti potpuno pobiti.⁵⁵ Jedini praktični učinak joj je da nam iz ruku izbija Apijanove brojke od 15 kohorti pješaka i 3.000 konjanika kao Gabinijeve snage pod Sinodijem i čini vjerojatnijim da je on tamo imao vojsku u legijskim formacijama koje mu pripisuje *Aleksandrijski rat* – tj. najvjerojatnije dvije legije i daleko manji broj konjanika. Zbog toga ove Apijanove brojke valja uzimati s rezervom – jer bi se mogle odnositi na taj “prekinuti” pohod iz prethodne godine.

Gabinijevi bojni znakovi

Bojne znakove Gabinijevih postrojbi koji su ovom prilikom pali u ruke Delmata kasnije je povratio Oktavijan i učinio ih značajnim elementom svoje političke promocije.⁵⁶ Oni su uzdignuti na razinu spomenika Oktavijanovom osvećivanju nepravdi nanesenih njegovu adoptivnom ocu, božanskom Juliju. Nije nam poznato koliko je i kakvih (legijskih, kohortalnih, centurijskih, konjaničkih) bojnih znakova bilo tom prilikom vraćeno,

53 *Bell. Alex.*, 42–43 (dakle onaj autor koji je raspolagao Cezarovom dokumentacijom) izričito kaže da je Gabinije upućen u Ilirik nakon bitke kod Farsala. Apijan (*Bell. civ.*, 2.59; *Ill.*, 12) kaže da je to bilo nakon Cezarova iskrcavanja u Epiru. Tako i Plutarh (*Ant.*, 7). Dion Kasije (42.11) smješta Gabinija u Ilirik u vrijeme Oktavijeve opsade Salone

54 Marasco 1997: 314 i d.

55 Nama, na primjer, izgleda vrlo sumnjivo da bi Gabinije krenuo kopnom kroz Ilirik, a da pri tome nije imao informacija o snazi Japoda i Delmata i o drugim poteškoćama koje ga čekaju, te da nije poduzeo nikakve mjere ili unaprijed znao da se tim snagama ne može probiti. No, s druge strane, možda je te informacije imao i pokret poduzeo samo pod pritiskom Cezarovih zapovijedi, unaprijed znajući da od toga neće biti koristi.

56 *RG*, 28.

kao niti koliko je njih pripadalo nesretnim Gabinijevim trupama. U stvari, istini za volju, mi samo osnovano pretpostavljamo da se radilo o Gabinijevim znakovima, iako je možda (barem) dio njih mogao pripadati i Vatinijevim kohortama koje su Delmati uništili tri godine kasnije.⁵⁷

Kako Apijan kaže da su povraćeni Gabinijevi znakovi bili smješteni u trijem Oktavija,⁵⁸ a Dion Kasije piše da je August od ratnog plijena izgradio trijem u čast svoje sestre Oktavije, koji je sadržavao i biblioteku,⁵⁹ u većini literature su ta dva podatka povezivana. No, talijanska znanstvenica Alessandra Coppola je opravdano i argumentirano tu vezu dovela u pitanje i zaključila da se u Apijanovoj vijesti ne mora raditi o danas djelomično vidljivom trijemu posvećenom Oktavijanovoj sestri, već o starijem trijemu posvećenom Oktaviju, zapovjedniku mornarice u ratu s posljednjim makedonskim kraljem Perzejem – od kojega danas nije ostalo ni traga.⁶⁰ Naime, Apijanovo ἐν τῇ στοᾷ τῇ Ὀκταυρία može se tumačiti u oba značenja. Uzimajući u obzir da su na Oktavijinom trijemu kroz neko vrijeme morali biti obavljani građevinski radovi, što ga je činilo nepogodnim za postavljanje izložbe ove vrste, stariji trijem doista izgleda pogodnijim mjestom za privremeno smještanje i izlaganje vraćenih bojnih znakova koji se narodu moraju javno pokazati dok je takva vijest još uvijek aktualna i “vruća”.

Autorica je u istom članku iznijela još jedan nama prethodno nepoznat podatak o tome da je Oktavijan iskovaio denar na kojemu su prikazane insignije vraćene od Delmata (sl. 1).⁶¹ No, ispostavilo se da je u tom navodu nešto pogrešno. Na mjestu na koje se autorica poziva⁶² doista postoji kasnorepublikanski denar, ali taj teško može imati veze s Gabinijevim ratnim operacijama. Kovao ga je monetar *M. Arrius Secundus* čija se služba datira u 41. pr. Kr., dakle barem osam godina prije vraćanja Gabinijevih znakova.⁶³ Na aversu je glava bradatog muškarca, vjerojatno nekog monetarovog pretka koji je dosegao kurulsku službu, a na reversu je prikazan vojnik u pokretu koji drži koplje u lijevoj ruci, a desnom preuzima jedan od dva bojna znaka koje nosi vojnik iza njega, što je vjerojatno prikaz nekakvog herojskog djela koje je učinio možda isti predak portretiran na aversu.⁶⁴ Sve u svemu, na ovom denaru nema ničega što bi upućivalo na povezanost s Gabinijem i njegovim insignijama, a teško i s Oktavijanom.

57 App. III., 13.

58 App. III., 28.

59 Dio, 49.43.8. Također i Suet. Aug., 29.3.

60 Coppola 1999: 205 i d. Oba trijema, Oktavijev i Oktavijin trijem, nalazila su se uz *Circus Flaminius* odakle su polazile trijumfalne povorke. Stariji trijem izgrađen je između 167. i 162. pr. Kr., a o njemu znamo da je imao korinthske kapitule i da je bio *duplex* te da ga je August obnovio nakon što je stradao u požaru, što se izričito spominje u RG (19) i kod Festa (188). Oktavijin trijem bio je, u stvari, samo preuređeni portik koji je 146. ili 131. pr. Kr. sagradio Kvint Cecilije Metel Macedonik (Vell. Pat., 1.11.3; Plin. Nat. hist., 34.31; Suet. Aug., 29).

61 Coppola 1999: 206, bilj. 50.

62 Crawford 1974: 513.

63 Iako ova datacija može biti donekle nepouzdana s obzirom na to da ova osoba nije na drugi način poznata. Crawford ga ovako datira zbog toga što se na jednoj seriji njegova novca nalazi *Fortuna populi Romani*, za koju drži da je mogla biti zazivana 41. pr. Kr.

64 Vrlo vjerojatno se radi o Kvintu Ariju, pretoru iz rata protiv Spartaka, koji je porazio Kriksa i ubio 20.000 neprijateljskih vojnika. U literaturi postoji pretpostavka da je na aversu prikazana scena iz bitke kada je Arije bacio vlastito bojno znakovlje u neprijateljske redove kako bi potaknuo svoju vojsku na juriš. Naravno, to treba uzeti s rezervom. Arija je nakon te bitke porazio sam Spartak. Grueber 1910: 508.

Sl. 1. Denar (prema Crawford 1974: 513/3) / Fig. 1. Denarius (after Crawford 1974: 513/3)

S obzirom na to da je samo jedan pogled na ovaj denar dovoljan da bi se shvatilo kako je riječ o nekakvoj grešci u interpretaciji ili citiranju, pokušali smo dokučiti o čemu se radi i postoji li neki novac kovan u počast povratka bojnih znakova od Delmata. Na žalost, ta je potraga završila neuspješno.⁶⁵ Doduše, ne baš potpuno neuspješno, jer se pokazalo da su (između ostalih i) Gabinijevi bojni znakovi doista bili prikazani na novcu. Poznato je da su kasnije ovi bojni znakovi, zajedno s onim Krasovima koje su Augustu vratili Parti,⁶⁶ trajno smješteni u novosagrađeni hram Marsa Ultora (Osvetnika).⁶⁷ To je za augustovsku propagandu očito bila dobra prilika da se Rim podsjeti tko je sprao sramotu prethodne generacije, pa je iskovan više serija zlatnog, srebrnog i brončanog novca. Na reversima uglavnom imaju četiri osnovna motiva: 1) stojeća figura boga Marsa s kacigom i plaštem koji drži legijskog orla ili orla u jednoj, a insigniju kohorte u drugoj ruci i uz njega je natpis *SIGNIS RECEPTIS*;⁶⁸ 2) okrugli štiti s legendom *CL(ipeus) V(irtutis)*, oko štita *SPQR*, a desno i lijevo od njega jedan legijski orao i jedan kohortalni bojni znak, iznad i ispod legenda *SIGNIS RECEPTIS*;⁶⁹ 3) prikaz hrama Marsa Ultora: rotunda s kupolom i četiri ili šest stupova, lijevo i desno legenda *MAR(ti) VLT(ori)*, usred hrama stoji bog Mars koji u rukama drži bojne znakove – ili se 4) u prostoru između stupova hrama vide legijski i kohortalni znakovi.⁷⁰ Sav taj novac ne može se povezati isključivo s Gabinijevim bojnim oznakama jer ga legenda *CAESAR AVGVSTVS* na aversu jasno smješta na početak Principata. A tada su od Delmata povraćeni znakovi već bili objedinjeni s onima nekoć izgubljenima na drugim bojištima.

65 Osjećamo se dužnima izraziti veliku zahvalnost Peteru Kosu, nekadašnjem direktoru Narodnog muzeja u Ljubljani i voditelju tamošnjeg Numizmatičkog kabineta, na svoj susretljivosti i pomoći koju nam je pružio. Unatoč njegovoj stručnosti i uloženom trudu, potraga za ovim novcem nije dala pozitivnog rezultata.

66 Povrat Krasovih znakova obilježen je cijelom serijom novca s prikazom klečećeg Parta u tradicionalnoj nošnji koji pruža rimski bojni znak, a oko njega je legenda *CAESAR AVGVSTVS SIGN(is) RECE(ptis)* (Varesi 1994: 823 = RIC 118; 824 = RIC 122; 848 = RIC 127; 877 = RIC 99; 878 = RIC 98; 880 = RIC 100).

67 RG, 29.

68 Sutherland, Carson 1984: 41; 58; 60; 80a; 80b; 81; 82a; 82b; 83; 84.

69 Sutherland, Carson 1984: 85a; 85b; 86a; 86b; 87a; 87b.

70 Sutherland, Carson 1984: 68; 69a; 69b; 70a; 70b; 71; 72; 73; 74a; 74b; 103; 104; 105a; 105b; 106.

Ovo su ranocarski novci s prikazom vraćenih bojnih znakova na reversu (sl. 2–5):

Sl. 2. Denar (prema Sutherland, Carson 1984: 81) /
Fig. 2. Denarius (after Sutherland, Carson 1984: 81)

Sl. 3. Aureus (prema Sutherland, Carson 1984: 85a) /
Fig. 3. Aureus (after Sutherland, Carson 1984: 85a)

Sl. 4. Aureus (prema Sutherland, Carson 1984: 68) /
Fig. 4. Aureus (after Sutherland, Carson 1984: 68)

Sl. 5. Aureus (prema Sutherland, Carson 1984: 104) /
Fig. 5. Aureus (after Sutherland, Carson 1984: 104)

Dakle, od Delmata vraćene bojne oznake kao simbol sprane sramote nanesene rimskom oružju ipak su našle svoje mjesto na novcima, moćnom propagandnom sredstvu Augustova vremena. Na žalost, koliko nam je za sada poznato, ne pojavljuju se samostalno, već prikazane stilizirano i više simbolično, zajedno s onima povraćenima od Parta, a vjerojatno i onima iz Hispanije i Galije, kako to uredno nabraja *Monumentum Ancyranum*.⁷¹ Te nam okolnosti onemogućuju izvući ikakav afirmativni zaključak o količini bojnih znakova i vrsti vojnih postroja koji su u blizini Sinodija stradali pod zapovjedništvom Aula Gabinija.

71 RG, 29: *Signa militaria complur[a per] alios d[u]ces am[issa] devicti[s] ho[st]ibus re[cepi] ex Hispania et [Gallia et a Dalm] ateis. Parthos trium exercitum Roman[o]rum spolia et signa re[ddere] mihi supplicesque amicitiam populi Romani petere coegi. Ea autem si[gn]a in penetrati, quod elsit in templo Martis Ultoris, reposui* ("Pobijedivši neprijatelje, vratio sam iz Hispanije, Galije i od Dalmata brojne bojne znakove koje su izgubili drugi vojskovođe. Prisilio sam Parte da mi povrate plijen i znakove tri rimske vojske i da ponizno zatraže prijateljstvo rimskog naroda").

Unutrašnjost hrama Marsa Ultora očito je bila nakrcana prastarom vojnom željezarijom koju su hramski robovi svakodnevno laštali do visokog sjaja. Simboli prebrođenih kriza iz prošlih vremena, namijenjeni stvaranju optimističnog uvjerenja da će Veliki vođa biti u stanju na isti način savladati i buduće krize. Samo visoka politika može smisliti ovako veličanstveno morbidni deponij za rashodovanu ratničku opremu pri čemu svaki sjajni izložak predstavlja zastavu uništene postrojbe iza koje se skriva na tisuće života rimskih legionara, posijanih na golemom prostoru od baskijskih planina do iranske pustinje. Svaki od njih priziva gorčinu poraza, ali ujedno i slatki okus osvete. Sjene izginulih Gabinijevih legionara na kraju su se skrasile na ovome mjestu i odavde, kao instrument propagande, nastavile borbu za jačanje onoga Rima u čije su ime svoja tijela ostavili u kršu dalmatinske Zagore – barem dok protok vremena i neke nove krize s kojima se valjalo suočiti nisu donijeli zaborav, a njihova tragedija postala previše daleka da bi izazivala emocije u masama građana: dok ih nije sustigla sudbina svih boraca za domovinu.

Via Gabiniana

S Gabinijevim operacijama u Iliriku redovito se povezuje i kasniji natpis o gradnji ceste od Salone do Andetrija, što je vjerojatno za namjesnika Dolabele izvela VII. legija: *item viam Gabinianam / ab Salonis Andetrium aperuit / at munit per leg. VII.*⁷² Većina autora⁷³ ovakav naziv ceste dovode u vezu s Gabinijevim boravkom u Iliriku i Saloni, jednostavno zato što čovjeku ne pada napamet ništa drugo zbog čega bi neka cesta nosila ime *via Gabiniana*. No, objašnjenja koja se za to nude nisu baš previše uvjerljiva. Naime, teško je povjerovati da je to ime označavalo posljednji dio puta koji je Gabinije prešao iz Italije, sve do Sinodija i Salone (ili se odnosilo na cijelu Gabinijevu marš-rutu po kojoj je naknadno trasirana cesta). Nekako nam nije vjerojatno da bi u Tiberijevo vrijeme na ovaj način obilježavali spomen na jedan ružni poraz u kojemu je izginulo mnoštvo rimskih građana, i počast jednoj osobi koja baš i nije s puno toga zadužila Velikog Julija. Potpuno se slažemo s Marascom da Gabiniju nakon poraza pretrpljenog kod Sinodija i za opasnog povlačenja prema Saloni nije bilo ni na kraj pameti još i graditi nekakvu cestu.⁷⁴ Ali i Marascovo objašnjenje ovoga naziva čini nam se previše nategnutim: cesta je nazvana *via Gabiniana* u propagandne svrhe, da bi se usporedbom naglasila važnost Tiberijeve nedavne pobjede (9. po Kr.) okrunjene osvajanjem Andetrija. U oba slučaja to bi bio valjda jedinstven način imenovanja neke rimske ceste.

⁷² *CIL* 03, 3200 = *ILS* 2478. O cesti: Bojanovski 1974: 130–132; Bekić 2011, 315–316; o poveznicama: Miletić 2006: 130 i d.

⁷³ Drugačije mišljenje, kao i pregled najnovijih saznanja o cesti vidi kod Glavaš 2015: 176–177. Glavaš se ovdje ne zanima prvenstveno za imenovanje ceste, koliko za njenu vojničku funkcionalnost, i samo usputno bez neke rasprave iznosi mišljenje o početnom graditelju. Nama je daleko problematičnije mišljenje da je cestu gradio neki Gabinijan koji je imao toliko novca ili tolike državne i vojne ovlasti, a za njega nitko nikada nije čuo i nije ni na koji način zabilježen u historiografiji ili epigrafici. Tim više što Glavaš smatra da je on morao biti “državni magistrat” – dakle netko iz Rima. Nama nije poznat takav magistrat ili imenovani carski dužnosnik, koji bi bio na službi između Cezarova i Dolabelina upravljanja provincijom (tj. između 58. pr. Kr. i 14. po Kr.). S druge strane, logika bi bila da se kapitalne ceste (one o kojima ovisi opskrba i komunikacija rimskih garnizona) grade po zapovijedi upravitelja provincije (što natpis o završetku ceste *via Gabiniana* i potvrđuje – i ne samo taj natpis). Nadalje, Glavaševo *Gabinianus* bi sugeriralo osobu koja je rođena kao *Gabinus*, a zatim adoptirana u drugu obitelj (ili je potomak onoga koji je adoptiran). Koja je vjerojatnost da bi se ta osoba nazivala po svom prijašnjem, a ne adoptivnom nomenu, i da bi nazivom ceste slavila svoje predadoptivne pretke, a ne obitelji kojoj sada pripada?

⁷⁴ Marasco 1997: 323. Isto primjećuje još Mommsen u bilješci *CIL* 03, p. 407.

Odmah bi valjalo raščistiti primjedbu o imenu. Neće stajati opaska da se cesta nazvana po Aulu Gabiniju ne može zvati *via Gabiniana*, već da bi morala biti *via Gabinia*.⁷⁵ Prvo, to je tvorbeno malo sumnjiva tvrdnja. Drugo, cesta imenom *via Gabinia* već je postojala i ovo bi bilo dupliranje naziva, što se rimskim cestama ne događa. *Via Gabinia* vodila je iz Rima do oko 20 km udaljenog mjesta *Gabii*.⁷⁶ Netko imena Gabinije to bi svakako znao, pogotovo ukoliko njegova obitelj stvarno potječe iz ovog mjesta⁷⁷ pa je zato po toj cesti i često putovao.

Rimske ceste se u principu nazivaju po osobi koja ih je dala sagraditi, ili im ta osoba daje naziv u čast nekog svog slavnog pretka. Ukoliko je to princip i najjednostavnije rješenje, zbog čega bi ga onda trebalo tražiti negdje dalje? Nije li ova cesta mogla dobiti svoj naziv po tome što ju je Aulo Gabinije počeo graditi? Znamo da se nakon poraza kod Sinodija povukao u Salone i, on osobno, ovdje boravio još nekoliko mjeseci do smrti, a njegovi vojnici i neko duže vrijeme. Ukoliko je Gabinije nakon poraza zadržao Andetriju, ili barem neke položaje koji se nalaze na putu koji vodi prema Andetriju (na padinama Kozjaka ispred Salone), bilo bi logično da je te položaje posjeo svojim trupama i organizirao obranu Salone u pretpolju (tako se Salona najučinkovitije može braniti od napada s kopna⁷⁸). Ukoliko je u Andetriju ili na položajima prema Andetriju imao posade organizirane u obrambenom rasporedu, bilo bi logično da počne trasirati komunikaciju prema njima kako bi, na ovom izrazito kraškom terenu, olakšao manevar, slanje pojačanja i opskrbe. Očito je da su ostaci Gabinijevih trupa neko duže vrijeme boravili u Salonu, a rimski vojnici, kao i oni današnji, ne smiju se prepuštati dokolici i besposličarenju. To je obrazac ponašanja rimske vojske, kao što je to također i upošljavanje vojnika na građevinskim radovima. Na taj bi način Gabinije (ili njegovi podređeni nakon njegove smrti)⁷⁹ započeo trasirati cestu od Salone prema Andetriju, koju je u kasnijem vremenu VII. legija završila. Do Tiberijevog vremena se na terenu već uvriježio naziv po prvotnom graditelju i kao takav je ostao, i kao takvog ga spominje legija koja je ili dovršila započeti posao ili nastavila gradnju istog pravca.

U stvari, nama ovdje nije važna sama cesta kao takva, ili razlog njena imenovanja. Ono što nas zanima jest može li se početak njezine gradnje vezati uz 47. pr. Kr. Ako može, tada sam početak trasiranja ovog pravca jasno govori da su tada Kliška vrata u rukama (Cezaru odanih) Rimljana, a ne Delmata. To je drastična razlika od situacije iz 49. pr. Kr. kada Delmati kao Pompejevi saveznici sudjeluju u opsjedanju Salone – što znači da nužno posjeduju Kliška vrata koja su im za leđima te operacije. Početak gradnje ove ceste u 47. pr. Kr. time bi govorio i o intenzivnim napadnim operacijama u međuvremenu, koje su bile usmjerene na kvalitetnije osiguranje Salone i eventualno osvećivanje

75 Primjedba Mommsena koju preuzima Veith 1914: 82, a od njega i drugi.

76 Liv., 2.11; 3.6; 5.49.

77 Što je zaključak izveden iz sličnosti imena mjesta i obitelji. Drugi pak smatraju da *Gabinii* potječu iz Kapue jer se tamo pojavljuje dosta natpisa oslobođenika s ovim nomenom. Ali moguće je da je obitelj oko Kapue samo posjedovala imanja. Vidi Sanford 1939: 66.

78 O čemu svjedoči i važnost kliške tvrđave.

79 Uopće nije nevjerojatna ili previše maštovita pretpostavka da je ovdje, kao i u Siriji, Gabinijev zamjenik bio njegov sin Sizena Gabinije. Izbijanjem građanskog rata većina viteških i senatorskih obitelji stala je uz Pompeja i Cezar je zasigurno imao velikih problema s popunjavanjem tribunskih mjesta u onolikom broju legija koje je tada mobilizirao. U rimskoj praksi nije ništa čudno da vojskovođa postavlja vlastitog sina kao zamjenika, a pogotovo kada je teško naći kvalitetne časnike za novoformirane legije. Ukoliko je, dakle, Sizena nakon očeve smrti preuzeo zapovjedništvo nad trupama u Salonu, tada zasigurno ne bi propustio novosagrađenu cestu nazvati po upravo preminulom ocu. Na žalost, posljednje nama poznate informacije o Sizeni Gabiniju su iz vremena očevog suđenja 54. pr. Kr.

zbog napada na Salonu te donijele velike promjene na terenu, između ostalog posjed Klisa ("delmatske Salone")⁸⁰ i možda još nekog prostora sjevernije. Ovaj protuudar na Delmate zasigurno nisu izveli sami Salonitanci koji su se jedva uspjeli obraniti od opsade. Ukoliko se dogodila, tu ofenzivu su nosile Gabinijeve trupe, nakon što su odmorene, preustrojene i gubitci popunjeni mobilizacijom lokalnih rimskih građana. Na kraju, *Aleksandrijski rat* (dakle Cezarova dokumentacija) sugerira da su one u Saloni boravile mjesecima.⁸¹ A time bi Dion bio barem dijelom u pravu kada tvrdi da je Gabinije pod Salonom ratovao protiv Marka Oktavija – tj. u ovom slučaju protiv njegovih delmatskih (a možda i isejskih) saveznika.⁸²

Aleksandrijski rat izričito navodi⁸³ da je Gabinije umro od bolesti u Saloni nekoliko mjeseci nakon dolaska u ovaj grad te da je to bila nenadana smrt. Ukoliko je bila, kako ovdje piše, *subita mors*, tada očevidno nije zbog bolesti ostavljen u Saloni nakon što je vojska otišla nekamo dalje. Još je uvijek bio zapovjednik koji je ovdje s vojskom, i ta vojska ovdje je dočekala otvaranje ratne sezone sljedeće godine. Samo je pitanje u kojoj je mjeri bila aktivna i preuzela inicijativu.

Nije razumno odbacivati takvu mogućnost zbog Gabinijevog poraza u zasjedi kod Sinodija. Sam Gabinije je očito smatrao da se s preostalim trupama može nastaviti boriti, jer se nije povukao prema puno bližoj Liburniji pravcem odakle je došao, već se nastavio probijati prema Saloni, i to *u stroju pod borbom (in agmine dimicare)*, što neupitno znači da se njegova vojska nije raspala u nekakvom bezglavom bijegu prema Saloni, već da je to činila upravo u formiranom rasporedu, tj. da je zadržala operativnu sposobnost. On je ovdje izgubio oko 2.000 legionara, 38 centuriona i 4 tribuna⁸⁴ – ne samo u zasjedi već i u delmatskom gonjenju do Salone – ovi gubici zasigurno su ustanovljeni prebrojavanjem preživjelih u Saloni. Ali to istovremeno znači da je Gabiniju od početne dvije legije još preostalo oko tri četvrtine ljudstva.⁸⁵

Pretrpljene gubitke mogao je lako popuniti u Saloni *gdje žive vrlo hrabri i (Cezaru) vrlo odani rimski građani*. I ne samo legije: Rimljani u Saloni nisu bili jedini pod ugrozom; grad je bio trgovački emporij⁸⁶ i u njemu je bilo naseljenika sa svih strana, a i neki lokalci su se sigurno radije odlučili podržati Salonitance protiv neugodnih Delmata i konkurentskih Isejaca (unatoč tome što učešće ne-Rimljana naši izvori u pravilu prešućuju). Tako da je ovdje Gabinije mogao osnažiti i svoje pomoćne trupe. Na kraju, Salonitanci, pa i Gabinije došavši u Salonu, su bili u vrlo nezavidnoj situaciji. Grad i okolica su zasigurno još trpjeli posljedice ranije opsade, svakoj komunikaciji s mora prijetili su Isejci, a onoj s kopna

80 Bilić-Dujmušić 2011: 23 i d.

81 *Bell. Alex.*, 43.

82 Dio, 42.11.

83 *Bell. Alex.*, 43.

84 *Bell. Alex.*, 42.

85 Općenito se smatra da u ovom građanskom ratu novoformirane legije nisu bile popunjene do punog formacijskog sastava, nego da su mobilizirane tzv. ubrzanim postupkom u kojemu se na zapovjedna mjesta postave svi tribuni i centurioni, a legionari raspodjeljuju i obučavaju kako dolaze, sve dok legija ne dobije zapovijed za pokret. Brunt 1971: 692 je prema podacima o brojnom stanju postrojbi koje donosi Cezar izračunao da je prosječna snaga legijske kohorte u ovom ratu bila oko 400 vojnika. Potpuno istu snagu kohorti Gaja Antonija na Krku pretpostavlja i Veith 1924: 271. Uzimajući ovu računnicu u obzir, Gabinije bi u Salonu stigao sa 6.000 legionara, 82 centuriona i 8 tribuna (plus nepoznati broj savezničkih postrojbi). Ukoliko su mu legije u početku bile potpuno popunjene, broj njegovih legionara u Saloni porastao bi na oko 10.000. To uopće nisu beznačajne snage. Uz to, valja računati i s činjenicom da su zbog obilja galskih i germanskih konjanika koji su bili Cezaru na raspolaganju njegove legije imale, u pravilu, svaka po 1.000 konjanika (za razliku od standardnih 120) te da konjica načelno u zasjedama ne stradava u velikim brojevima.

86 Milivojević 2021: 254 i d.

Delmati, njihovi trgovački i opskrbeni pravci bili su prekinuti, dohvatljiva polja izložena opasnosti. Salonitanci nisu baš imali puno izbora osim pridružiti se Gabiniju i boriti se. U takvim okolnostima njihov najbolji izbor ne bi više bio statična obrana, već ona aktivna: nasrtaj na ono što se može dohvatiti kopnom, tj. na Isejce u Traguriju i Epetiju te Delmate u zaleđu. A snage za to sada su bile u Saloni i bile su pod izuzetno iskusnim vojskovođom.

Historia est magistra?

Gomila od kojih dvije tisuće rimskih legionara tako je ostala ležati oko toka rijeke Vrbe i izvora Čikole. Zavruga, baš na istom onom mjestu, ispod uzvisine na kojoj se smjestilo selo Čavoglave, gdje će zamalo 2040 godina kasnije, u vihoru jednog drugog rata, tada nepoznati mlađahni vojnik imenom Marko Perković zvan Thompson (po oružju koje je dužio) u rovovima izstihoklepiti “junačku” pjesmu *Bojna Čavoglave*, koja će ga naglo lansirati u vrhove lokalne estrade. U našoj generaciji u Hrvatskoj malo ljudi uopće zna gdje je to, ali apsolutno svi su čuli za selo Čavoglave. No, postoji daleko važnija povijesna lekcija koju na ovome mjestu valja naučiti. Hrvatska vojska, tj. njena 114. brigada, je ovdje 1991./1992. imala prilično sreće što (tada pukovnik) Ratko Mladić i njegov krug srpskih štabnih oficira nisu baš bili posvećeni kulturnom uzdizanju, proučavanju povijesti i čitanju klasike. Kako nisu nikada čitali Apijana i Diona Kasija, tako nisu ni znali za vrlo učinkovitu taktiku kojom je Oktavijan 34. pr. Kr. razbio zasjedu koju su mu Delmati postavili na istom ovom mjestu – pa je nisu mogli ni “prepisati”. Neposredno pred nastupanje tzv. Sarajevskog primirja polomili su zube i pogubili ljude i tenkove napavši ravno na komunikaciju koja je bila epicentar obrane, dok im se drugačije (i daleko povoljnije) rješenje nalazilo pred nosom, u maloj knjižici u biblioteci najbližeg muzeja (i to, da ironija bude kompletna, u prijevodu Ante Starčevića, hrvatskog Oca Domovine). Jer ovo je jednostavno takvo mjesto, izuzetno neugodan prostor za nasilno probijanje vojskom, jednako pogibeljan, pokazalo se, i za rimski i iza srpski teški oklop. Nakon rimskih legionara ovdje su izginuli vojnici tzv. SAO Krajine, i jedni i drugi iz potpuno istog razloga: jer njihov zapovjednik nije bio u stanju ispravno procijeniti teren i mogućnosti koje on otvara protivniku – i ponovo dokazali da povijest ponavljaju oni koji od nje nisu u stanju ništa naučiti. Tako vam je to, gospodo oficiri i časnici: ako želite pobjeđivati u bitkama, morate učiti iz prošlosti – ili riječima najnekulturnijeg psovača među generalima, Georga Pattona: *od svih znanja poznatih čovjeku, za vojnog zapovjednika je najvažnije poznavanje povijesti*. Za razliku od srpske oficirčadi, Patton je još na West Pointu upisao kolegije klasične književnosti i vojne povijesti – i vidi vruga, isplatilo mu se.

LITERATURA / LITERATURE

- Badian 1958 Ernst Badian, *Foreign Clientelae*, Oxford, 1958.
- Badian 1959 Ernst Badian, The Early Career of A. Gabinius (cos. 58 B.C.), *Philologus* 103, 1/2, Berlin, 1959., 87–99.
- Bekić 2011 Luka Bekić, Andetrij, rimsko vojno uporište. Topografske odrednice, u: *Arheološka istraživanja u Cetinskoj krajini, Znanstveni skup, Sinj 10.–13. listopada 2006.*, IzdHAD 27, Zagreb, 2011., 315–325.
- Bilić-Dujmušić 2011 Siniša Bilić-Dujmušić, Kampanja Lucija Cecilija Metela i problem dvije Salone, *Diadora* 25, 2011., 9–34.
- Broughton 1951 Thomas R. S. Broughton, *Magistrates of the Roman Republic, I*, New York, 1951.
- Broughton 1952 Thomas R. S. Broughton, *Magistrates of the Roman Republic, II*, New York, 1952.
- Brunt 1971 Peter A. Brunt, *Italian Manpower 225 B.C. – A.D. 14*, Oxford, 1971.
- Cary 1951 Max Cary, Rome in the Absence of Pompey, *CAH IX*, 1951., 475–505.
- Coppola 1999 Alessandra Coppola, Ottaviano e la Dalmazia: “imitatio Alexandri”, “aemulatio Caesaris”, u: *La Dalmazia e l'altra sponda. Problemi di “archaiologhía” adriatica*, Firenze, 1999.
- Crawford 1974 Michael H. Crawford, *Roman Republican Coinage*, Cambridge, 1974.
- Epstein 1987 David F. Epstein, *Personal Enmity in Roman Politics 218-43 BC*, London–New York, 1987.
- Glavaš 2015 Ivo Glavaš, *Vojno značenje cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji za principata*, doktorski rad, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2015. (rukopis)
- Grueber 1910 H. A. Grueber, *Coins of the Roman Republic in the British Museum, I*, London, 1910.
- Kaster 2006 Robert A. Kaster, *Marcus Tullius Cicero, Speech on Behalf of Publius Sestius*, Translated with Introduction and Commentary by Robert A. Kaster, Oxford, 2006.
- Last 1951 Hugh Last, The Breakdown of the Sullan System and the Rise of Pompey, *CAH IX*, 1951., 313–349.
- Lintott 1968 Andrew W. Lintott, *Violence in Republican Rome*, Oxford, 1968.
- Marasco 1997 Gabriele Marasco, Aulo Gabinio e l'Iliria al tempo di Cesare, *Latomus* 56/2, Bruxelles, 1997., 307–326.
- Miletić 2006 Željko Miletić, Roman Roads along the Eastern Adriatic: State of Research, u: *Les routes de l'Adriatique antique – géographie et économie / Putovi antičkog Jadrana – geografija i gospodarstvo*, Institut Ausonius i Sveučilište u Zadru, Bordeaux–Zadar, 2006., 125–136.
- Milivojević 2021 Feđa Milivojević, *Cezarov Ilirik*, Zagreb–Rijeka, 2021.
- Millar 2002 Fergus Millar, *The Crowd in Rome in the Late Republic*, Ann Arbor, 2002.
- RIC H. Mattingly, E. A. Sydenham et al., *Roman Imperial Coinage*, London, 1923.

- Sanford 1939 Eva Matthew Sanford, *The Career of Aulus Gabinius. Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 70, Baltimore, 1939., 64–92.
- Seager 2002 Robin Seager, *Pompey the Great*, Malden–Oxford–Melbourne–Berlin, 2002.
- Siani-Davies 1997 Mary Siani-Davies, Ptolemy XII Auletes and the Romans, *Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte* 46/3, Wiesbaden, 1997., 306–340.
- Steel 2013 Catherine Steel, *The End of the Roman Republic, 146 to 44 BC*, Edinburgh, 2013.
- Sutherland, Carson 1984 Carol H. V. Sutherland, Robert A. G. Carson, *The Roman Imperial Coinage, I: From 31 BC to AD 69*, London, 1984.
- Varesi 1994 Alberto Varesi, *Le monete d'argento della Repubblica Romana*, Pavia, 1994.
- Veith 1914 Georg Veith, Die Feldzüge des C. Iulius Caesar Octavianus in Illyrien in der Jahren 35–33 v. Chr., *Schriften der Balkankommission, Antiquarische Abteilung* 7, Wien, 1914.
- Veith 1924 Georg Veith, Zur der Kämpfen der Caesarianer in Illyrien, *Strena Buliciana / Bulićev zbornik: naučni prilozi posvećeni Frani Buliću prigodom LXXV. godišnjice njegova života*, Zagreb–Split, 1924., 267–274.

SUMMARY

Contribution to the knowledge of the campaign of Aulus Gabinius in Illyricum

This article will not deal with the reconstruction of Aulus Gabinius' warfare in Illyricum during the civil war between Caesar and Pompey. It is a kind of preliminary study, dealing with some "peripheral problems" of this event, which should be taken into account in the reconstruction of the course of Gabinius' war operations and their consequences. This article is primarily concerned with the person of Aulo Gabinius himself and the problems arising from the discrepancies in the sources about how often he traveled to Illyricum. Some opinions are expressed about the name of the road via Gabiniana and the military standards that Gabinius lost in battle. The place, time and course of Gabinius' operations in Illyricum will be analyzed in another article, as well as a discussion with scholars who have already written on the subject.

Translated by Feđa Milivojević